

– virtual tur va immersiv kontent orqali turistlar uchun oldindan sayohat tajribasini yaratish.

Umuman olganda, generativ sun'iy intellekt texnologiyalaridan oqilona foydalanish turizm sohasini modernizatsiya qilish va uning barqaror rivojlanishini ta'minlashda strategik ahamiyat kasb etadi.

Aziza ABDUFATTOXOVA,
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti talabasi,
Ilmiy rahbar: Muhammadamin MAMANOV,
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti o'qituvchisi

O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

***Annotatsiya.** Annotatsiya. Maqolada O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, jumladan madaniy-tarixiy, ziyorat, ekoturizm, agroturizm, tibbiy, ta'lim va yangi turizm turlari tahlil qilinadi. Shuningdek, infratuzilma, investitsiya, raqamlashtirish, marketing hamda sohadagi asosiy muammolar va ularning yechimlari yoritiladi.*

***Kalit so'zlar:** O'zbekiston, turizm sohasi, madaniy-tarixiy meros, ekoturizm, ziyorat turizmi, turizm infratuzilmasi, raqamlashtirish, yangi turizm turlari, "O'zbekiston – 2030" strategiyasi.*

***Аннотация.** В статье анализируются приоритетные направления развития туризма в Узбекистане, включая культурно-исторический, паломнический, экологический, агро-, медицинский, образовательный и новые виды туризма. Рассматриваются вопросы инфраструктуры, инвестиций, цифровизации, маркетинга, а также основные проблемы отрасли и пути их решения.*

***Ключевые слова:** Узбекистан, сфера туризма, культурно-историческое наследие, экотуризм, паломнический туризм, туристская инфраструктура, цифровизация, новые виды туризма, стратегия «Узбекистан – 2030».*

***Abstract.** The article analyzes priority areas of tourism development in Uzbekistan, including cultural-historical, pilgrimage, eco-, agro-, medical, educational, and emerging types of tourism. It also examines infrastructure, investment, digitalization, marketing, key sectoral challenges, and possible solutions.*

***Keywords:** Uzbekistan, tourism sector, cultural-historical heritage, ecotourism, pilgrimage tourism, tourism infrastructure, digitalization, new types of tourism, Uzbekistan – 2030 strategy.*

Kirish

Turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan va daromad keltiruvchi tarmoqlaridan biriga aylanmoqda. Dunyoda ish bilan band aholining har o'ninchisi ushbu sohada faoliyat yuritadi, har 20 ta sayyoh 1 ta bevosita turizm sohasida va 2 ta turizmga bog'liq boshqa tarmoqlarda yangi ish o'rinlarining paydo bo'lishiga yordam beradi.³⁴⁵

O'zbekiston o'zining noyob tarixiy-madaniy merosi, turli davrlarga oid

³⁴⁵ Bolqiboyeva U.B. "O'zbekistonda turizmni rivojlantirish istiqbollari". CEDR ilmiy tadqiqot markazi. 2024 yil 4-oktyabr. (Internet manba)

me'moriy yodgorliklari, rang-barang tabiiy landshaftlari hamda asrlar davomida shakllangan milliy an'analari bilan Markaziy Osiyodagi eng jozibador turistik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda YuNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga O'zbekistonning to'rtta moddiy ob'ekti – Ichan qal'a (1990), Buxoro tarixiy markazi (1993), Samarqand – madaniyatlar chorrahasi (2001) va Shahrisabz tarixiy markazi – kiritilgan bo'lsa, nomoddiy meros ro'yxatida 9 ta element mavjud. Ushbu boy salohiyatni samarali ishga solish, zamonaviy turizm tendensiyalariga mos ravishda turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish va sohaga oid davlat siyosatining strategik ustuvorliklarini aniq belgilash bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

Turizm sohasi nafaqat iqtisodiy o'sishning muhim omili, balki aholi bandligini ta'minlash, hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirishning samarali vositasidir. O'zbekistonda so'nggi yillarda turizmga oid qator qonun hujjatlari, strategiyalar va infratuzilma loyihalari qabul qilindi. Ushbu maqolada aynan mana shu yo'nalishlar – madaniy-tarixiy turizmdan tortib, yangi turizm turlari (sanoat, geologik, ilmiy), raqamlashtirish, ekoturizm, ziyorat va tibbiy turizmga cha bo'lgan ustuvor yo'nalishlar tizimli tahlil qilinadi. Shuningdek, mavjud muammolar va ularning yechimlari, 2030-yilgacha belgilangan strategik maqsadlarga erishish yo'llari ham yoritiladi.

1. O'zbekiston turizm sohasining asosiy statistik ko'rsatkichlari

O'zbekiston turizm sanoati so'nggi yillarda sezilarli o'sishni namoyish etmoqda. 2024-yilda O'zbekistonga turistik maqsadlarda 8,2 million chet el fuqarosi tashrif buyurgan. Xorijiy sayyohlar oqimi 2023-yilga nisbatan 18,8 foizga oshgan. Ichki turizmda mahalliy sayyohlar soni 2024-yilda qariyb 18 million nafarni tashkil etgan.

Sayyohlar tarkibining geografik tahlili shuni ko'rsatadiki, 2024-yilning yanvar-sentabr oylarida O'zbekistonga eng ko'p sayyohlar Tojikiston (1,6 mln), Qirg'iziston (1,6 mln), Qozog'iston (1,1 mln) va Rossiyadan (609,7 ming) kelgan. Uzoq xorij mamlakatlari orasida Turkiya (84,3 ming), Xitoy (50,4 ming), Hindiston (48,6 ming) va Janubiy Koreya (32,6 ming) yetakchi o'rinlarni egallaydi.

2024-yilda sayyohlar soni bo'yicha eng samarali oylar iyul (1,12 mln), avgust (1,09 mln) va sentyabr (0,98 mln) bo'lgan. Tashrif buyurgan 8,2 million xorijiy sayyohning 50,2 foizi erkaklar, 49,8 foizi ayollar tashkil etadi.

Statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda turizm sanoati COVID-19 pandemiyasidan keyin barqaror tiklanish va jadal o'sish bosqichiga o'tgan.

2. Turizmni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari

O'zbekiston turizmining asosiy ustunligi uning boy madaniy-tarixiy merosidir. Buyuk Ipak yo'lining chorrahasida joylashgan O'zbekiston hududida qadimiy me'moriy yodgorliklar, qal'alar, masjid va madrasalar o'zining betakrorligi bilan ajralib turadi.

2025-yil 18-noyabrdagi PF-217-son Farmoniga muvofiq turizm sohasini 2030-yilgacha rivojlantirishning asosiy ustuvor yo'nalishlari etib quyidagilar belgilangan:

– O'zbekistonning taniqli sayyohlik brendini yaratish va milliy sayyohlik mahsulotlarini ilgari surish;

– 2026–2028-yillarda Samarqanddagi eng muhim tarixiy ob'yektlarni bog'lovchi 6,6 km uzunlikdagi turistik marshrutni "Samarqand merosi" loyihasi

doirasida tashkil etish;

– tarixiy-madaniy meros obyektlarini tiklash va saqlash ishlarini davom ettirish.

Hozirgi kunga kelib, YuNESKOning Butunjahon merosi ro‘yxatida O‘zbekistonning 5 ta moddiy meros ob‘ekti va 9 ta nomoddiy meros obyekti joy olgan.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ekoturizm va agroturizm sohaslariga alohida e‘tibor qaratilmoqda. 2024-yil 12-yanvardagi PQ-21-son Qarorga asosan O‘zbekistonning ekoturizm xaritasi ishlab chiqilgan.³⁴⁶

Ekologik turizmni rivojlantirish tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, ekoturizm nafaqat tabiatni muhofaza qilish, balki mahalliy aholi bandligini ta‘minlash va barqaror rivojlanishga hissa qo‘shish imkonini beradi. 2025-yil aprel oyida turizm sohasini rivojlantirish bo‘yicha yangi topshiriqlarda tog‘li hududlarga piyoda chiqish (treking) uchun sayyohlik marshruti ruxsatnomasini my.gov.uz portali orqali 10 kunda berish tizimi joriy qilingan.

Ugam-Chotqol milliy bog‘i (2016-yildan YuNESKO ro‘yxatida) ekoturizmning yorqin namunasi sifatida 2024-2025-yillarda ziyoratchilar soni 40 foizga oshgan. Qishloq joylarda “uy mehmonxonalari”, dehqonchilik va hunarmandchilikka asoslangan agroturizm yo‘nalishi ham rivojlanmoqda.

O‘zbekiston islom madaniyatining muhim markazlaridan biri sifatida ziyorat turizmi uchun katta imkoniyatlarga ega. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida ziyorat turizmi bo‘yicha keladigan sayyohlar sonini 3 million nafarga yetkazish belgilangan.

Buxoro, Samarqand va Xivadagi tarixiy islom ob‘yektlari har yili millionlab ziyoratchilarni qabul qiladi. So‘nggi yillarda Saudiya Arabistoni, BAA va boshqa musulmon mamlakatlari bilan ziyorat turizmni rivojlantirish bo‘yicha kelishuvlar 2024-yil sentabr oyida qabul qilingan hukumat qaroriga asosan, 2025-yil 1-yanvardan O‘zbekistonda yangi turizm turlari joriy qilinishi rejalashtirilgan: sanoat turizmi, geologik turizm, ilmiy turizm, harbiy turizm va davlat boshqaruvi turizmi. Ushbu innovatsion yo‘nalishlar mamlakatning diversifikatsiyalashgan turizm siyosatining muhim qismiga aylandi.

2030-yilga borib tibbiyot va ta‘lim turizmi eksportini yiliga 1,5 milliard dollarga yetkazish maqsad qilingan. Mamlakatda xususiy tibbiy klinikalar, diagnostika markazlari va xalqaro standartlarga javob beradigan sog‘liqni saqlash muassasalarining soni ortib bormoqda. Toshkent, Samarqand va Buxoro shaharlaridagi xususiy universitetlar xorijiy talabalar sonining oshishiga olib kelmoqda.

Turizmni rivojlantirishda infratuzilmani yaxshilash asosiy omillardan biri hisoblanadi. 2030-yilga borib:

– transport tarmog‘ini rivojlantirish: xalqaro aeroportlar soni 18 tagacha yetkazilgan;

– yangi Toshkent aeroporti qurilishi 2030-yilga borib xorijlik sayyohlar sonini 25 millionga yetkazish imkonini yaratadi;

³⁴⁶ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-noyabrdagi PQ-348-son Qarori. “O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi faoliyatini tashkil etish va turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. LexUZ platformasi. (Muddat 2025)

– hududlarda 7 ta xalqaro aeroport zamon talablariga muvofiq ta'mirlanmoqda;
– 51 ta xorijiy aviakompaniya O'zbekistonga doimiy qatnovlarni amalga oshirmoqda;

– turistik shaharlar o'rtasida transport aloqasini yaxshilash, ichki aviaqatnovlar sonini ko'paytirish va yo'lga ketadigan vaqtni kamida 3 barobarga qisqartirish rejalashtirilgan;

– 4 va 5 yulduzli mehmonxonalar sonini 2 barobarga oshirish.³⁴⁷

2025-yilda O'zbekistonda yagona turizm platformasi ishga tushirilishi rejalashtirilgan bo'lib, u orqali mehmonxonalarni bron qilish, sayohat paketlari, transport chiptalari va elektron viza berish imkoniyatlari yaratiladi. Hozirda My.gov.uz portali orqali turistik xizmatlarning 15 dan ortiq turi raqamli formatga o'tkazilgan. Sayyohlar uchun vizasiz rejim 2025-yildan boshlab 30 ta davlatga tatbiq etilmoqda.

Xalqaro tadqiqotlarga ko'ra, O'zbekiston so'nggi yillarda dunyodagi eng tez o'sib borayotgan turistik yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda.³⁴⁸ 2024-yilda O'zbekiston dunyoning yetakchi 16 mamlakatida bo'lib o'tgan 18 xalqaro yarmarkada milliy turizm stendi bilan ishtirok etdi. 12 ta davlat – Xitoy, Eron, Hindiston, Pokiston, Turkiya, Rossiya va boshqalar bilan turizm sohasida ikki tomonlama kelishuvlar imzolangan.³⁴⁹

3. Turizm sohasidagi muammolar va ularning yechimlari

O'zbekiston turizm sanoatiga global geopolitik beqarorlik, ayrim mamlakatlardan kelayotgan sayyohlar oqimining o'zgaruvchanligi, inflyatsiya va transport-logistika muammolari salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Mehmonxona xizmatlarining xalqaro standartlarga to'liq mos kelmasligi, ayrim hududlarda yo'l infratuzilmasining yomonligi va malakali kadrlar yetishmasligi muhim to'siqlardan biridir. 2025-yil 9-apreldagi yig'ilishda "turizm halqasiga" kirgan yo'llarni ta'mirlash ishlarini boshlash va kapsulali uylar qurishni ko'paytirish kabi aniq vazifalar belgilangan.

2024-yil sentabr oyidagi hukumat qarorida sanoat, geologiya, ilmiy va boshqa yangi turizm turlari joriy qilinishi rejalashtirilgan bo'lsa-da, 2025-yil apreliga kelib bu vazifalarning katta qismi bajarilmagan. Paypal va Apple Pay kabi zamonaviy to'lov tizimlarining O'zbekistonga kirishi ham hali amalga oshmagan.

Turistik oqim asosan Toshkent, Samarqand, Buxoro va Xiva kabi yirik shaharlarga to'plangan. Qashqadaryo, Surxondaryo, Qoraqalpog'iston va boshqa chekka hududlarning turizm salohiyati yetarlicha ochilmagan. "O'zbekiston bo'ylab sayohat qil!" dasturi doirasida 15 million aholi mahalliy sayohatlarda ishtirok etishi, bu chekka hududlarning turizm xizmatlariga bo'lgan talabni oshirishi kutilmoqda

4. "O'zbekiston – 2030" strategiyasida turizmning o'rni

2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmon bilan tasdiqlangan "O'zbekiston –

³⁴⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-son Farmoni.

³⁴⁸ Isadjanov, A. (2024). "Tourism Development in Uzbekistan: Current and Future Perspectives". ResearchGate (www.researchgate.net).

³⁴⁹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 15-maydagi "2025-2026-yillarda sayyohlar oqimini keskin ko'paytirish va turistik xizmatlar ko'lamini jadal kengaytirish orqali turizmning iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyatini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-87-son Farmoni.

2030” strategiyasi keng qamrovli islohotlarni o‘z ichiga oladi.³⁵⁰ Unga asosan, 2030-yilga borib:

- turizm sohasining YaIMdagi ulushi 3,5 foizdan 7 foizga oshiriladi;
- xorijiy turistlar soni 20 million nafarga, ichki turistlar soni 40 million nafarga yetkaziladi;
- turizm xizmatlari eksporti 6 milliard dollardan oshiriladi;
- xususiy investitsiyalar hisobiga mehmonxona o‘rinlari soni kamida 2 barobar ko‘paytiriladi;
- turizm mahallalari soni 175 taga yetkaziladi.

2025–2026-yillarda sayyohlar oqimini keskin ko‘paytirish va turistik xizmatlar ko‘lamini jadal kengaytirish orqali turizmning iqtisodiyotdagi o‘rni va ahamiyatini oshirish chora-tadbirlari amalga oshirilmoqda.

Xulosa va tavsiyalar

O‘zbekiston turizm sanoati qisqa vaqt ichida sezilarli yutuqlarga erishdi. 2024-yilda 8,2 million xorijiy sayyoh, qariyb 18 million ichki sayyoh va 2,8 milliard dollar turizm eksporti bilan mamlakat Markaziy Osiyoning asosiy turistik markazlaridan biriga aylandi. Sanoatning iqtisodiy samaradorligi, infratuzilmani modernizatsiya qilish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish borasida muvaffaqiyatli qadamlar tashlangan.

Shu bilan birga, amalga oshirilgan tahlillar quyidagi xulosalarga kelish imkonini beradi:

1. Yangi turizm turlarini joriy etishni tezlashtirish zarur. 2025-yilga kelib sanoat, geologiya, ilmiy va harbiy turizm kabi yo‘nalishlar hali to‘liq ishlab chiqilmagan.³⁵¹

2. Raqamli transformatsiyani kuchaytirish. Yagona turizm platformasini ishga tushirish, Paypal va Apple Pay kabi zamonaviy to‘lov tizimlarini joriy etish zarur.

3. Hududlarning turizm salohiyatini teng rivojlantirish. “Turizm halqasiga” kirgan yo‘llarni, markazdan uzoq viloyatlardagi turistik joylarni tizimli rivojlantirish va “O‘zbekiston bo‘ylab sayohat qil!” dasturini kengaytirish muhim.

4. Kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish. Turizm universitetlari va kollejlarda xalqaro standartlar asosida ta‘lim berish, amaliyot va treninglar tizimini yo‘lga qo‘yish zarur.

5. Investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini kengaytirish. Xususiy sektor va xorijiy investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, mehmonxona va turistik majmualar qurilishini rag‘batlantirish.

Agar belgilangan strategik rejalar to‘liq amalga oshirilsa, 2030-yilga borib O‘zbekiston Markaziy Osiyo mintaqasining turizm bo‘yicha yetakchilaridan biriga aylanadi, iqtisodiyotning ushbu muhim tarmog‘i YaIM va aholi bandligiga sezilarli hissa qo‘shadi. Muvaffaqiyatli turizm siyosati esa mamlakat xalqaro maydondagi ijobiy imijini, investitsiya jozibadorligini va xalqaro hamkorlikdagi o‘rnini mustahkamlaydi.

³⁵⁰ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi ““O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son Farmoni.

³⁵¹ Po‘latov, X.O. (2023). “O‘zbekistonda turizmni yalpi ichki mahsulotga ta‘siri”. CyberLeninka (cyberleninka.ru).